

Soldier-scholars in opleiding of: studeren doe je in spijkerbroek

dr. J.S. van der Meulen*

Aan het begin van deze zomer was ik aanwezig bij de diploma-uitreiking aan een lichter vwo-scholieren. Een mooie bijeenkomst, niet alleen vanwege de trots op het eigen kroost, maar juist ook door het voorbijtrekken van de hele groep geslaagden. Stuk voor stuk kregen ze een speechje van hun mentor mee, met een kleine karakterschets, een aardige anekdote en een blik op hun toekomstplannen.

In het brede spectrum aan ambities dat de revue passeerde vielen mij een paar dingen op. De populariteit van internationale betrekkingen als studierichting bijvoorbeeld, en in het verlengde daarvan, de belangstelling voor vrijwilligerswerk in verre landen. Eén jongeman, zo hoorden we, had zijn keuze op de krijgsmacht laten vallen. Heel begrijpelijk, vond zijn mentor, want leiderschap, dat was hem op het lijf geschreven. Over een ander werd verteld dat hij een militaire loopbaan sterk had overwogen, maar uiteindelijk daarvan had afgezien. Gelukkig maar, verzuchtte de mentor, want het zou wel een beetje zonde zijn geweest van zijn intellectuele capaciteiten.

En zo werd daar, op die mooie zomermiddag, een wel heel traditioneel profiel geschetst van de hedendaagse officier: een leider, maar geen denker. Maar is die tegenstelling niet allang achterhaald? Aan tegenwoordige militaire academies worden toch juist soldier-scholars in de dop opgeleid? (Charles C. Moskos, *The Postmodern Military*, 2000)

Militair versus academicus

In beginsel misschien wel, maar in de praktijk is dat kennelijk toch nog steeds een moeizame klus. Afgaande op het nummer dat *'Carré'* (2003, 2) onlangs aan de 175-jarige KMA wijdde, zit de wetenschappelijke opleiding onverminderd klem tussen militaire cultuur en corpstradities. In een handvol beschouwingen van docenten en oud-docenten komt dat thema in allerlei toonaarden terug. De één bekijkt het meer pragmatisch (Soeters), de ander een tikje filosofisch (Vroom) en een derde gooit er echt de beuk in (Kuipers). Maar steeds gaat het om de tegenstelling militair versus academicus, zoals het in nog weer een andere bijdrage wordt genoemd (Moelker en Richardson).

Het mooiste echter, wordt die tegenstelling verwoord door cadetvaandrig Gortworst. In zijn bijdrage aan *'Carré'* ('Uit het cadettenleven gegrepen'), behandelt hij de drie pijlers van de KMA-opleiding. De eerste pijler is het cadettencorps ('uniek en zeer waardevol'), de tweede het cadettenbataljon ('ondergeschoven kindje wat onder de huidige gouverneur steeds meer van zich doet spreken'), en 'als derde en laatste pijler geldt de wetenschappelijke opleiding. In de ogen van de cadet lijkt het alsof dit de meest essentiële pijler wordt geacht door de vaste staf.' Een schitterende zin, deze laatste, die veel, zo niet alles zegt over de spanning tussen militair en academicus, en tussen cadetten en docenten.

* De auteur is socioloog en directeur van de Stichting Maatschappij en Krijgsmacht.

Een principiële tegenstelling

Nu is dit alles volgens militair-historicus Amersfoort geenszins nieuw. Want met de introductie in 1961 van een 'wetenschappelijk opleidingsmodel', werd het 'paard van Troje' binnengehaald in de officiersopleiding. Aan de ene kant werd van de cadet verwacht dat hij kritisch leerde denken en 'op het scherp van de snede' argumenteren, aan de andere kant moest hij zich voegen naar de vigerende discipline en gewoon gehoorzamen.

Een principiële tegenstelling, aldus Amersfoort, die zich ondanks talloze reorganisaties van het onderwijs niet liet oplossen:

'de eigenschappen van een wetenschappelijke opleiding tot zelfstandig onderzoeker zijn in de grond van de zaak niet te verenigen met die van een militaire beroepsopleiding.'

Al denkt hij wel dat met het tot stand komen van de Faculteit Militaire Wetenschappen, in combinatie met de invoering van het bachelor-masters-model voor het hele hoger onderwijs, een zinvolle scheiding tussen het één en het ander, kansrijker dan ooit is.

Kortgezegd, de faculteit neemt het militaire onderwijs voor haar rekening, en voor het wetenschappelijke gedeelte van zijn opleiding gaat de cadet meer en meer naar de universiteit. Omgekeerd zouden universitaire studenten studiepunten aan de militaire faculteit moeten kunnen halen. ('Civiel/Militair', najaar 2001)

Hardnekkig zelfbeeld

En zo komen de denkers in de dop die internationale betrekkingen gaan doen en de leiders in spe die militair willen worden, elkaar vroeg of laat toch weer tegen. De soldier-scholar dient zich aldus in allerlei modaliteiten aan, met verschillende verhoudingen tussen de samenstellende delen en met vertakkingen naar allerlei subrollen, zowel naar de militaire als naar de civiele kant. Niet iedereen wordt daarbij evenveel academicus, niet iedereen zal in dezelfde mate militair hoeven zijn. Dat laatste impliceert ook dat de dominantie van de 'krijger' binnen de militaire cultuur afneemt en zijn invloed op het beeld en de habitus van de officier aan betekenis inboet.

Het zou niet langer zo moeten zijn dat tijdens een symposium over de diverse rollen van de militaire professional, de krijger met veel aplomb de diplomaat, de manager en de hulpverlener van het podium blaast.

De basis voor de relativering van dat hardnekkige zelfbeeld zal tijdens de opleiding moeten worden gelegd. Als kleine, maar hoogsymbolische bijdrage daaraan, zou moeten worden erkend dat 'studeren in uniform' weliswaar een goede titel is voor een jubileumboek over 175 jaar KMA, maar tegelijkertijd en onherroepelijk een contradictio in terminis. Studeren doe je niet in uniform, studeren doe je in spijkerbroek. Oefenen doe je in gevechtspak, en het corps kan aan wie lid wil worden bij sociëteitsbezoek tenue de ville voorschrijven. Aldus is het verschil tussen militaire en civiele studenten, of ze nu samen op de universiteit op aan de militaire faculteit college volgen, niet langer zichtbaar. Dat helpt tijdens een debat waarin alleen argumenten op het scherpst van de snede tellen.